

Překladaatel bere 150 korun za stránku, ale měl by brát třikrát tolik

24. srpna 2008 8:24

Předsedkyně Obce překladatelů Hana Linhartová doplňuje článek Petra Fantyse, který v Kavárně psal o bídném placení překladů beletristických děl.

foto: Profimedia.cz

Knihovna, knihy

Uvítala jsem článek Chudý jako český překladatel uveřejněný v Kavárně v MFD 26. července, v němž se kolega Petr Fantys detailně věnuje nízkým honorářům českých překladatelů. Dovolte, abych jeho pohled ještě doplnila. [Článek Chudý jako český překladatel najdete zde.](#)

Obec překladatelů (OP), která sdružuje přes 400 překladatelů beletrie z bezmála padesáti jazyků celého světa, hledá již řadu let způsob, jak zlepšit jejich postavení; pokaždé se však ocitáme ve slepé uličce. Důvodů je několik.

Na kolegiálnost se nehraje

Na trhu existuje, bez ohledu na kvalitu, výrazný převis nabídky překladatelů nad poptávkou. Řada z nich se překládání beletrie věnuje dlouhodobě, systematicky a na profesionální úrovni, mnozí se však k této práci dostanou vlastně nahodile a bez odborné přípravy. Je to dáno tím, že beletrii může ze zákona překládat kdokoliv, nepotřebuje žádné osvědčení či diplom. Překladatel beletrie je totiž autor, neboť ke své práci potřebuje - podobně jako spisovatel - i nezbytnou dávku talentu. (Cit pro jazyk a talent je ovšem jen částí potřebného vybavení kvalifikovaného překladatele, ten musí být dokonale připraven jazykově i v mateřském jazyce a zároveň být i všeobecně vzdělanou osobností.)

Vzhledem k velkému množství zájemců o překládání je pro každého obtížné prosadit vyšší honorář, neboť nakladatel práci snadno zadá někomu jinému. OP již léta apeluje na kolegiálnost a solidaritu, což je ovšem v situaci, kdy mnozí stojí mimo OP a jsou ochotni pracovat i za dumpingové ceny, jen málo účinné.

Samotná Obec překladatelů nemá statut profesní komory, nemá povinné členství; jsme dobrovolné občanské sdružení, svým členům můžeme poskytovat doporučení, rady, právní konzultace.

Přiměřená výše

Autorský zákon (AZ) pro nás v souladu se směrnicí EU sice požaduje přiměřenou, spravedlivou odměnu, ovšem nedává nám žádné účinné nástroje, jak domlouvat a stanovovat její výši. Nemáme totiž partnera, s nímž bychom mohli vyjednávat, a tak si každý jednotlivý překladatel musí domluvit výši honoráře s nakladatelstvím sám; ocitá se tak samozřejmě ve velmi nevýhodné situaci, v níž mu silnější instituce prostřednictvím nakladatelské smlouvy diktuje podmínky.

Dnešních obvyklých 150 Kč za stránku (což činí cca 35 korun za hodinu) je skutečně směšná částka, stejně tak i 190 korun doporučených OP. Abychom se dostali alespoň na průměrný plat a aby honoráře odpovídaly platbám v obdobných profesích, na něž má většina našich členů rovněž kvalifikaci (překlad odborného textu, individuální jazyková výuka apod.), měla by naše odměna činit 400 až 500 Kč za stránku.

A tak se uměleckým překladem nikdo neužívá, většinou se překládá ve volném čase, v důchodu, mnozí zároveň působí jako vysokoškolské učitelé či pracují v redakcích, tlumočí anebo překládají odborné texty. Stále častěji se však setkáváme i s tím, že kolegové věší překladatelské řemeslo na hřebík.

Zneužívání odborníci

Přitom je třeba podotknout, že mnozí z nich jsou vynikajícími odborníky v literárněvědných oborech, renomovanými překladateli, nositeli prestižních cen (ať již Státní ceny za překlad, Ceny Josefa Jungmanna či překladatelské Litery, držitelé řádů a vysokých poct zemí, z jejichž jazyka překládají). Řadu z nich drží u překladatelské profese i za nedůstojných finančních podmínek pocit zodpovědnosti vůči oboru - známý samozřejmě i z jiných uměleckých a vědních disciplín. Toho pak nakladatel, a naše společnost obecně, jednoduše zneužívá. Jak často se považuje za naprostou samozřejmost, že odborník přeloží mimořádné a obtížné dílo, poskytne radu, konzultaci či revizi textu, když je přece v dané oblasti specialistou.

A nutno podotknout, že překládání beletrie je práce krásná, byť mravenčí a mizerně placená, práce tvůrčí i zábavná, což je paradoxně naší nevýhodou. Když jsme se před lety snažili vyjednat lepší podmínky se Svazem českých knihkupců a nakladatelů (SČKN), vyrazila mi dech slova jeho předsedkyně: "Ale vy to přece děláte rádi, ne?" Ano, bohužel, je to tak, děláme to rádi, nejlíp je nám doma mezi slovníky nad klávesnicí počítače. Nemyslím však, že by nás za to společnost měla trestat chudobou.

Jsme tam, kde prvovýrobci vepřového

Jak už bylo řečeno, zájemců o překlad beletrie je nadbytek, ale někteří to prostě neumí a poškozují naše řemeslo i autory originálu. Jejich špatně odvedená práce však není patrná na první pohled (někdy ani na druhý), chyby v překladu bývají méně nápadné než děravé triko, které lze okamžitě reklamovat; na regulaci samotným trhem nelze příliš spoléhat. Tuto funkci by měla plnit kritika překladu, jež se ale takřka nepěstuje. Jde totiž o nesmírně náročnou činnost, kterou žádné médium řádně nezaplátí.

Široké veřejnosti tak chybí povědomí o náročnosti této profese, o dobrých překladatelích, ač by jejich jména mohla být pro čtenáře v řadě případů spolehlivým vodítkem při orientaci v záplavě knih na trhu. Mnozí překladatelé jsou často i spolutvůrci edičních plánů, neboť systematicky sledují literaturu "své" cizí země - to právě díky jejich erudici se česká čtenářská veřejnost seznamuje s širokou paletou významných světových autorů!

A je to rovněž kvalifikovaný překladatel pracující s nejrůznějšími vrstvami, stylistickými rovinami a finesami českého jazyka, kdo pečuje o bohatství, pestrost a působivou sdělnost mateřštiny.

A přesto jsme se postupně ocitli ve stejné situaci jako prvovýrobci vepřového či mléka. Kdoví, když potraviny dovážíme z Německa a z Číny, možná že budeme překlady zanedlouho dovážet z Vietnamu, tam přece taky umí spousta lidí česky.

Podnikateli proti své vůli

V dané situaci je skutečně velmi obtížné dosáhnout zlepšení našeho postavení. Co jsme dosud podnikli?

Se Svazem českých knihkupců a nakladatelů jsme se pokusili vyjednat Vzorovou smlouvu s jasně danými náležitostmi podle litery Autorského zákona. Měl to být první krok na cestě k dalším dohodám, který by nám usnadnil komunikaci s nakladatelem. SČKN ji však smetl se stolu.

A tak se často prokousáváme vždy jinak kostrbatou a jen obtížně srozumitelnou nakladatelskou smlouvou, v jejichž spletnostech se leckdy skrývají podmínky pro překladatele nevýhodné a stále nevýhodnější, jakými jsou poskytnutí práv k překladu na příliš dlouhou dobu (v rozmezí pěti let až nadosmrti) či k jinému užití než knižnímu (leckdy blíže neurčenému), k šíření díla v České republice, Slovenské republice i po celém světě, požadavek ohromného rozsahu nákladu (od 2.000 do 100.000 exemplářů), a v závěru se pak máme zavázat ještě k mlčenlivosti o obsahu smlouvy.

Nadto standardní splatnost honoráře je padesát procent po odevzdání rukopisu, takže několik měsíců pracujeme úplně zadarmo, a padesát procent po vydání knihy, ačkoliv jeho termín (třeba za rok) už nijak nemůžeme ovlivnit.

Přitom jde nakladatelům i překladatelům o společnou věc - o kvalitní knihu, přátelská spolupráce a uznání by měly být samozřejmostí. Však také existují nakladatelství, která jsou vedena noblesně a profesionálně, překladatele respektují a jejich vztahy k nim jsou korektní a partnerské; nicméně i u nich zůstávají honoráře na směšné úrovni.

OP vyjednává s jednotlivými nakladatelstvími, je však nezbytné, aby kromě našeho snažení usiloval o lepší podmínky každý z nás, neboť jsme se, de facto proti své vůli, stali vlastně podnikateli. Jen těžko můžeme stávkovat jako naši norštití kolegové v uplynulém roce, kteří si vymohli pohádkové podmínky. Mimo jiné díky tomu, že jejich obec má opulentní stávkový fond.

Pohledte na www.obecprekladatel.cz

Jednali jsme s tvůrci Autorského zákona o případné úpravě AZ, který je postaven především na smluvní volnosti - bohužel bez úspěchu. Pozvali jsme do Prahy profesora A. Dietze, evropského odborníka na autorské právo, který před posluchači vysoce kvalifikovanými v oblasti AZ přednášel o německé právní úpravě; zdůraznil křehké postavení autora, který se při jednání s nakladatelem trvale ocitá v pozici slabšího a jemuž by měl pomoci stát, pro nějž je přece kultura cenným statkem. V německém AZ je zakotvena kupříkladu povinnost sdružení nakladatelů vyjednávat s překladatelskou a autorskou obcí o výši přiměřené, spravedlivé odměny. (Znění přednášky lze nalézt na webu OP.)

O svém nesnadném postavení jsme informovali jak ministertvo kultury, tak ministerstvo práce a sociálních věcí; přislíbila nám podporu při snahách o zpřesnění AZ dle německého vzoru.

Vedle snahy o zlepšení překladatelského statutu pečujeme i o tradičně vysokou kvalitu překladu formou cen, přednášek a pracovních dílen, podporujeme kritiku překladu, bližší informace o našich aktivitách jsou k dispozici na www.obecprekladatel.cz. Spolupracujeme s kulturními centry řady zemí v Praze, s Ministerstvem kultury ČR, s Nadací Českého literárního fondu, zhotovujeme pro ně posudky na díla žádající o grant, řada našich členů zasedá v porotách, pracovních skupinách a dalších sdruženích (Dilia, RUO či Ceatl). Prostřednictvím

Divadelní a literární agentury Dilia jsme některým našim členům dopomohli k jejich právům při sporu s nakladateli.

Nepříznivé klima

Ve světě existují další formy, jak zlepšit postavení překladatelů, pokud si jich stát váží. Je to propracovaný systém grantů a podpor. Mohou si jej ovšem ve větším rozsahu dovolit země investující do kultury už dávno alespoň jedno procento HDP, zatímco u nás se tento oprávněný a všeobecně akceptovaný požadavek stále rozplývá v nedohlednu.

Citelně postrádáme příznivé klima ve společnosti, kde finanční úspěch a popularita znamenají vrcholné hodnoty a pozitivními vzory jsou fotbalisti, populární zpěváci, modelky a účastníci reality show; kde oblast vědy a kultury nejsou předmětem ani všeobecného zájmu, ani zájmu politiků, z nichž někteří si ještě stále myslí, že i o kvalitě kultury - ať je to divadlo či umělecký překlad - rozhoduje trh.

Žijeme v zemi, kde je běžně porušován zákon, včetně zákona autorského, neboť u knižních anoncí, recenzí, ukázek z překladů či čtení v rozhlasu musí být uváděno jméno překladatele. Ne vždy se tak děje.

Ano, Obec překladatelů je slabá, chybí nám dostatečné finanční zázemí. Zaměstnáváme jednu tajemnici na poloviční úvazek. Nemůžeme si platit právníky, kteří by se angažovali v konkrétních sporech, nemůžeme si platit lobbisty, kteří by prosazovali naše ekonomické zájmy. Dlouho jsme se naivně domnívali, že za nás mluví naše práce a veřejnost že ji ocení. Opravdu, překladatelé nejsou příliš bojovní, jsou to však vzdělaní, kultivovaní a slušní lidé. Bylo by smutné, kdyby je společnost odsoudila k zániku.

Kam dál?

[Chudý jako český překladatel](#)

Autoři:

Hana Linhartová, předsedkyně Obce překladatelů